

УДК 331.361:81:378(477):378(480)(045)

МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УКРАЇНІ НА БАЗІ ФІНСЬКОГО ДОСВІДУ

С.П.Гринюк

Анотація. У статті теоретично обґрунтовано та представлено модель професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов в Україні з урахуванням фінського досвіду підготовки вищезазначених фахівців; охарактеризовано складові запропонованої моделі та розглянуто основні блоки, принципи і педагогічні умови моделі.

Ключові слова: модель, професійна підготовка, учитель іноземної мови, вища освіта.

Аннотация. В статье теоретически обоснована и представлена модель профессиональной подготовки будущих учителей иностранного языка в Украине с учетом финского опыта подготовки вышеупомянутых специалистов; охарактеризованы составные компоненты модели; рассмотрены основные блоки, принципы и педагогические условия модели.

Ключевые слова: модель, профессиональная подготовка, учитель иностранного языка, высшее образование.

Summary. The article presents theoretical model of the prospective foreign language teacher training in Ukraine taking into account the finish experience of the professional training of the above-mentioned specialists; describes the model components, basic blocks, principles and pedagogical terms.

Keywords: model, professional training, foreign language teacher, higher education.

Постановка проблеми. Проблеми моделювання як способу вивчення і дослідження об'єктів суспільства широко проаналізовані у педагогічній теорії та практиці, як українськими, так і російськими науковцями [3; 2; 4; 7]. В освіті моделювання базується на використанні положень та методів філософії і належить до гносеологічних категорій, що характеризують один зі шляхів пізнання.

У широкому розумінні моделювання є однією з категорій теорії пізнання та чи не єдиним методом наукових досліджень систем і процесів будь-якої природи в багатьох сферах людської діяльності. Мета побудови моделей полягає у створенні штучних об'єктів, за допомогою яких з суттєвих для подальшого використання моделі позицій подаються реальні явища і/або системи [3].

Аналіз останніх досліджень. У «Енциклопедії освіти» поняття «модель» визначене як «уявно або матеріально-реалізована система, яка відображає або відтворює об'єкт дослідження (природничий або соціальний) і здатна змінювати його так, що її вивчення дає нову інформацію стосовно цього об'єкта» [1, с.516].

У «Сучасному словнику з педагогіки» (укладач Є.Рапацевич) поняття «моделювання» визначено як психологічна проблема, що має два аспекти:

зміст, який повинен бути засвоєний учнями в процесі навчання, спосіб пізнання, яким вони повинні оволодіти;

одна з основних навчальних дій, що є визначальним елементом навчальної діяльності [5, с. 435].

Г.Цехмістрова визначає поняття «моделювання» як «вивчення об'єкта (оригіналу) шляхом створення і дослідження його копії (моделі), яка замінює оригінал з певних сторін, які цікавлять дослідника і підлягають вивченню, непрямий опосередкований метод наукового дослідження» [7, с. 222].

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробці теоретичної моделі професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у системі вищої освіти України на основі кращого фінського досвіду підготовки фахівців означеного профілю.

Запропонована теоретична модель підготовки учителя іноземної мови у системі вищої освіти України, не применшуючи ваги беззаперечних надбань вітчизняної педагогіки та професійної освіти, продукує кращий досвід професійної підготовки фахівців в університетах Фінляндії і є уявною схемою, що відтворює та відображає внутрішню організацію і функціонування, певні принципи, ознаки та характеристики означеного процесу.

Схематичне зображення теоретичної моделі з усіма її ключовими складовими представлено на рис. 1. Запропонована модель є результатом зіставного аналізу українського та фінського досвіду підготовки майбутніх учителів іноземних мов. Розроблена модель враховує виявлені сильні та слабкі аспекти процесу підготовки майбутніх учителів в обох країнах та пропонує максимально допустимий варіант їх подолання з метою формування фахівця належного рівня професійної готовності до професійної діяльності.

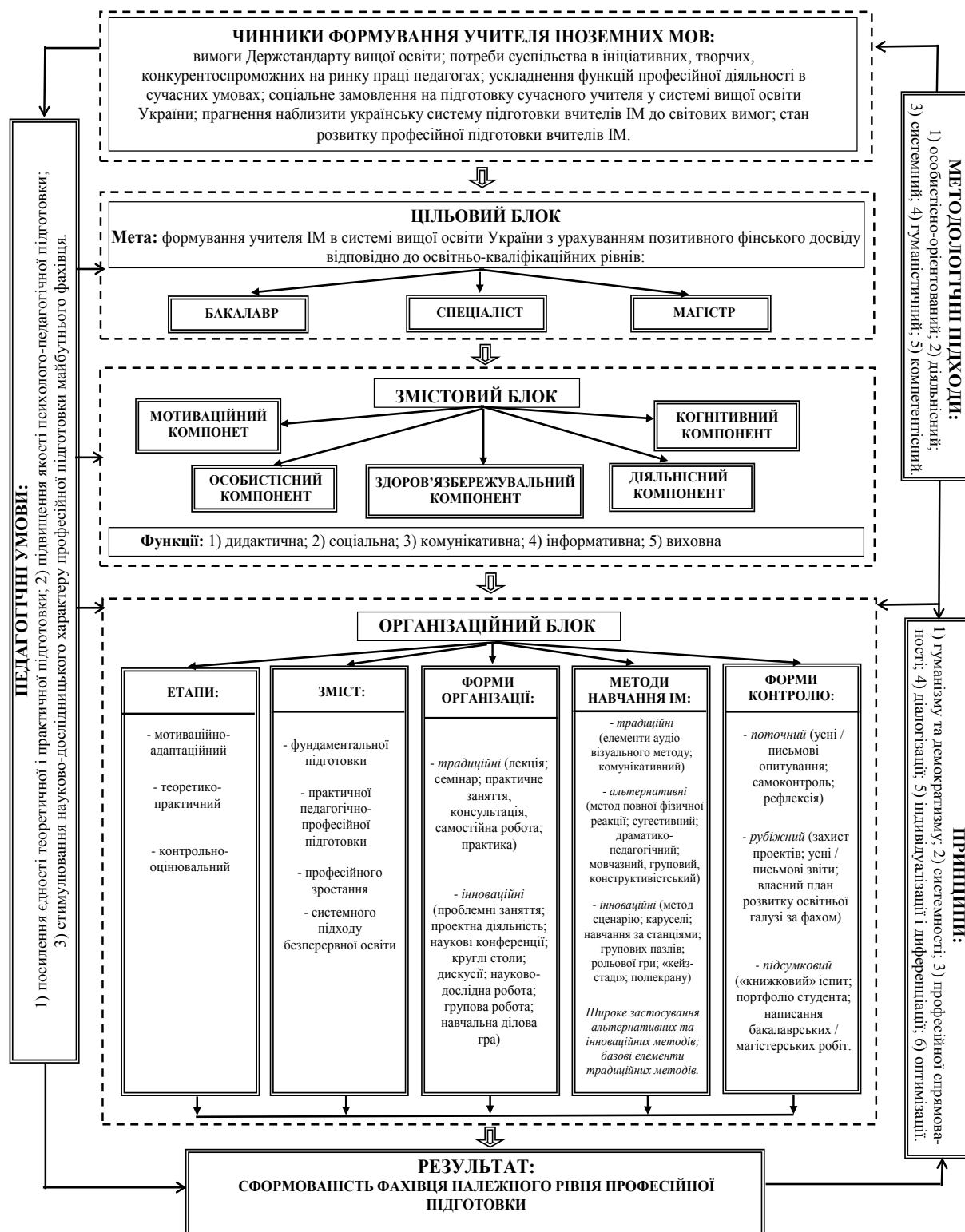

Рис. 1. Модель професійної підготовки учителя іноземних мов

Теоретичне моделювання системи підготовки учителя іноземної мови у вищих навчальних закладах України здійснено за таким алгоритмом:

- визначення чинників, які зумовлюють потребу в підготовці майбутніх фахівців у сфері іншомовної освіти;
- визначення мети підготовки сучасного учителя іноземної мови для української системи освіти;
- визначення педагогічних умов, які забезпечать формування висококваліфікованого фахівця та сприятимуть підвищенню ефективності процесу підготовки українських учителів іноземних мов в системі вищої професійної освіти нашої країни;
- визначення принципів професійної підготовки;

- опис організації навчального процесу, що охоплює зміст підготовки, методи, форми організації навчального процесу та форми контролю;
- визначення педагогічних підходів, які становлять методологічну основу дослідження проблеми;
- прогнозування або моделювання кінцевого результату.

Розроблена теоретична модель підготовки українського учителя іноземної мови зумовлена наступними чинниками:

- сучасним контекстом національної освітньої політики і педагогічної діяльності вчителя, гуманістичною і культурологічною парадигмами як пріоритетними стратегіями оновлення освіти в Україні, модернізацією структури та змісту іншомовної освіти нашої країни;
- вимогами Держстандарту вищої освіти, соціальним замовленням на підготовку сучасного учителя у системі вищої освіти України, прагненням наблизити українську систему підготовки вчителів іноземної мови до світових і європейських вимог;
- потребою суспільства в ініціативних, творчих, дієвих та конкурентоспроможних на ринку праці педагогах;
- ускладненням функцій професійної діяльності в сучасних умовах та постійним зростанням вимог до професійної підготовки вчителів іноземної мови в умовах стрімких змін світової освітньої галузі;
- станом сучасного розвитку професійної підготовки вищезазначених фахівців, її змістом, засобами і технологіями.

Цільовий блок визначений метою – професійна підготовка майбутнього учителя іноземної мови з урахуванням кращих надбань фінського досвіду відповідно до освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр», «спеціаліст», «магістр».

Під час побудови теоретичної педагогічної моделі професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови ми визначили такі принципи: гуманізму і демократизму; системності; професійної спрямованості; діалогізації; оптимізації; індивідуалізації та диференціації.

Принцип гуманізму визнає пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей. Навчально-виховний процес має орієнтуватися на зміцнення єдності народу, людини і держави. Водночас процес виховання і пізнання світу повинен сприяти самопізнанню й самореалізації кожного індивіда, вибору ним шляху до щастя та здійснення мети — своєї та загальнонародної. Педагоги, учні, студенти є повноправними суб'єктами системи освіти. Кожен з них може брати участь у розв'язанні проблем навчально-виховного процесу в межах своєї компетенції, має право вибору як навчального закладу, так і індивідуальних форм досягнення мети.

Принцип демократизації передбачає усунення авторитарного стилю керівництва, сприйняття особистості студента як вищої соціальної цінності, визнання його права на свободу, розвиток здібностей і вияв індивідуальності. Керівництво пізнавальним процесом відбувається на спільній, колективній основі. Принцип, який дозволяє організувати навчальний процес відповідно до умов розвитку суспільства, враховувати особливості навчання залежно від індивідуального розвитку студентів та використовувати ефективні форми впливу на нього.

Принцип індивідуалізації передбачає врахування індивідуальних якостей студента, його ціннісних орієнтацій при виборі засобів впливу; особливостей долучення до різноманітних видів діяльності; визначення спеціальних завдань, що відповідають індивідуальним особливостям та рівневі навчально-пізнавальних досягнень; розкриття потенціалу особистості у навчальній і позанавчальній діяльності. *Диференціація* навчання полягає в організації роботи з різними групами або окремими студентами на основі різної за змістом, обсягом і складністю роботи з урахуванням подібних властивостей особистості.

Принцип оптимізації передбачає вибір науково обґрунтованих, найбільш відповідних у конкретних умовах цілей, засобів, методів керівництва для досягнення найкращих результатів при найменшій затраті сил, енергії, часу викладача й студента.

Принцип *системності* передбачає відповідність цілей, змісту, форм, методів, засобів формування професійної готовності майбутнього учителя іноземної мови й оцінювання результатів цього процесу.

Принцип діалогізації передбачає побудову заняття як обговорення різних поглядів, як спільний пошук істини, тобто у формі діалогу. У процесі педагогічного співробітництва, творчого обговорення теоретичних і практичних аспектів проблеми у студентів формуватимуться, актуалізуватимуться пізнавальні, професійні й соціальні мотиви.

Принцип *професійної спрямованості* виражається в тому, що всі компоненти методичної системи характеризуються професійно-орієнтованою спрямованістю.

Змістовий блок містить такі структурні компоненти: діяльнісний, мотиваційний, особистісний, когнітивний, здоров'язбережувальний. До змістового блоку належать такі функції: дидактична,

соціальна, комунікативна, інформаційна, виховна.

Професійна підготовка учителів іноземних мов містить у собі такі педагогічні умови:

- посилення єдності теоретичної та практичної підготовки майбутніх учителів іноземної мови;
- підвищення якості психолого-педагогічної підготовки;

- стимулювання науково-дослідницької компоненти у цілісній системі підготовки майбутнього учителя іноземної мови.

Вважаємо, що сукупність саме цих педагогічних умов у навчальному процесі сприятиме формуванню фахівця належного рівня професійної підготовки та забезпечить підвищення ефективності і якості процесу підготовки учителів іноземних мов у системі вищої освіти України. Переконані, що без поєднання теоретичного та ґрунтового практичного навчання і широкого розвитку самостійної наукової і практичної діяльності студентів обраний інструментальний засіб моделювання підготовки вчителя іноземних мов не може існувати.

Організаційний блок моделі професійної підготовки майбутніх фахівців з іноземної мови містить етапи, зміст підготовки, методи навчання та викладання іноземних мов, форми організації професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов та форми контролю. Складові компоненти організації процесу підготовки учителів утворюють її структуру, характеризуючись вертикальними та горизонтальними зв'язками.

1. До етапів професійної підготовки майбутніх учителів-мовників належать: мотиваційно-адаптаційний, теоретико-практичний, контрольний-оцінювальний.

2. Зміст підготовки учителя іноземної мови складають: фундаментальна підготовка (набуття та розвиток професійних умінь та знань; педагогічних здібностей), практична педагогічно-професійна підготовка (розвиток професійних умінь та якостей і педагогічних здібностей), професійне зростання учителів іноземних мов (проходження курсів підвищення кваліфікації та залучення до науково-дослідницької роботи), залучення до безперервної освіти або освіти впродовж життя (систематичне самовдосконалення та самонавчання, розвиток науково-дослідницької роботи). Вищезазначені складові передбачають взаємообумовленість один одного та утворюють цілісність процесу.

3. Ефективному розв'язанню завдань професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов сприяють такі форми організації та самоорганізації навчального процесу: традиційні (лекція, семінар, практичне заняття, консультація, самостійна робота, практика); широке застосування інноваційних методів навчання та викладання (проблемне заняття; проектна діяльність; наукові конференції; круглі столи; дискусії; науково-дослідна робота; групова робота, навчальна ділова гра).

4. Методами навчання іноземних мов мають стати переважно альтернативні (метод повної фізичної реакції; сугестивний метод; драматико-педагогічний; мовчазний метод; груповий метод, конструктивістський метод) та інноваційні методи (метод сценарію; метод каруселі; метод навчання за станціями; метод групових пазлів; метод рольової гри; метод «кейз-стаді»; метод поліекрану) зі збереженням базового традиційного методу – комунікативного.

5. Формами контролю виступають за розробленою моделлю наступні:

- поточний контроль (усні та письмові опитування, самоконтроль, рефлексія);
- рубіжний контроль (письмові роботи та звіти, захист проектів, захист практики, написання студентами власного плану розвитку освітньої галузі за фахом, семінари);
- підсумковий контроль («книжковий» іспит, портфоліо студента, написання бакалаврської/магістерської робіт);

Методологічну основу дослідження проблеми професійної підготовки майбутнього вчителя до викладання іноземних мов у системі освіти України складають наступні підходи: системний, компетентнісний, діяльнісний, особистісно орієнтований і гуманістичний.

Серед численних тлумачень терміна «підхід» слушним вважаємо, зокрема, наступне: підхід – сукупність організаційно-педагогічних, психолого-педагогічних і педагогічно-методологічних впливів на студента, завдяки специфічності яких забезпечується ефективність його успішного навчання, виховання та розвитку, а загалом – підготовка його як сучасного фахівця та громадянина [6].

Під компетентнісним підходом розуміємо спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових і предметних компетентностей майбутнього учителя іноземної мови, результатом якого буде формування загальної компетентності людини, що є інтегрованою характеристикою особистості.

За системним підходом розглядаємо проблему у двох аспектах: як елемент системи вищого рівня; як виокремлена складна система, її структура, елементи і зв'язки між ними. Застосування системного підходу передбачає взаємозв'язок і взаємодію найбільш впливових елементів професійної підготовки майбутніх фахівців (навчального і позанавчального процесів, процесу саморозвитку студентів).

У зрізі нашого дослідження мета особистісно орієнтованого підходу в навчальному процесі становить розвиток духовних та інтелектуальних якостей майбутнього учителя іноземної мови в оперті на його здібності, нахили, інтереси, цінності і суб'єктивний досвід та інспірацію процесу розвитку особистості студента за посередництвом культурних засобів. А у зв'язку з тим, що на сучасному етапі розвитку вітчизняної освіти в Україні було взято курс на реалізацію принципу варіативності, який забезпечує можливість вчителю вибирати та конструювати навчальний процес на засадах будь-якої навчальної моделі, у тому числі й авторської, то це вимагає від нього вміння вільно орієнтуватися та оперувати численними та різноманітними інноваційними ідеями та технологіями.

Діяльнісний підхід до формування змісту навчання дозволяє узгоджувати раціональний об'єм теоретичних знань, розробляти та реалізовувати стратегії діяльності, визначати принципи, методи, форми та засоби організації і керування навчально-виховним процесом у рамках вищої школи.

За гуманістичним підходом особлива увага приділяється гуманітарним предметам з такими цінними якостями, як орієнтація на особистість студента, на людину, що виступає творцем, мислителем, винахідником, і яка стоїть перед процесами соціально-економічних, науково-технічних та інших змін. Організація процесу навчання за таким підходом зводиться до переносу центру тяжіння із забезпечення високого рівня викладання на створення умов розкриття індивідуальності студента та на використання групових і колективних форм навчання.

Зазначимо, що усі складові розробленої структурної моделі спрямовані на кінцевий результат – формування майбутнього учителя іноземної мови належного рівня професійної підготовки у системі вищої професійної освіти України.

Висновки. Таким чином, ми побудували модель професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов для системи вищої професійної освіти України, яка містить цільовий, змістовий та організаційний блоки. Впровадження цієї моделі у навчально-виховний процес вищих навчальних закладів України дасть змогу підвищити ефективність професійної підготовки учителів іноземних мов нашої країни.

Література

1. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України / [головний ред. В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
2. Курлянд З. Н. Педагогіка : навчальний посібник / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, Т. Ю. Осипова та ін. – Харків : Бурун Книга, 2009. – 304с.
3. Самарский А. А. Математическое моделирование. Идеи, методы, примеры [2-е изд., испр.] / А.А. Самарский, А. П. Михайлов. – М. : Физматгиздат, 2001. – 316 с.
4. Сбруєва А. А. Порівняльна педагогіка : навч. посіб. / Сбруєва А. А. – Суми : Ред.-видав. відділ СДПУ, 1999. – 300, [1] с.
5. Современный словарь по педагогике / сост. Е. С. Рапацевич. – М. : Современное слово, 2001. – 928 с.
6. Соловова Е. Н. Формирование филологической компетенции в профильной школе и в вузе / Е. Н. Соловова // Иностранные языки в школе. – 2006. – №8. – С. 13-18.
7. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень : навчальний посібник / Г. С. Цехмістрова. – К. : Видавничий дім «Слово», 2004. – 240с.